

ТАРБИЯИ ЭКОЛОГЎ ВА МАСЪУЛИЯТИ НАСЛИ ЧАВОН ДАР ҲИФЗИ ТАБИАТ

Абзалова Манижа Сўхробовна

Донишгоҳи соҳибкори ва педагогикаи Деҳнав факултети
Педагогика донишҷўйи соли 2-юми гурӯҳи 108-БТ-24 тоҷик

Email: manijaabzalova07@gmail.com

Телефон +998(88) 1490807

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17333066>

Аннотатасия. Мақола ба таҳлили масъалаи муҳими замони муосир – тарбияи экологӣ ва масъулияти насли чавон дар ҳифзи табиат бахшида шудааст. Дар он моҳияти тарбияи экологӣ ҳамчун раванди ташаккули ҷаҳонбинии дуруст нисбат ба муҳити зист баррасӣ мешавад. Нақши оила, мактаб ва ҷомеа дар ташаккули одатҳои экологии кӯдакон ва ҷавонон шарҳ дода, зарурати иштироки ҷаҳонбинии насли чавон дар корҳои амалӣ – аз қабилӣ тозакунии муҳит, шинонидани дадарахт ва истифодаи оқилонаи захираҳои табииро таъкид мекунад. Аз ин мақола хулоса бармеояд, ки тарбияи дурусти экологӣ заминаи асосии таъмини ояндаи солими инсоният ва табиат мебошад.

Калид вожаҳо : тарбияи экологӣ, муҳити зист, ҷавонон, масъулият, ҳифзи табиат, оила, мактаб, ҷомеа, захираҳои табиӣ.

Аннотация. Статья посвящена актуальной проблеме современности — экологическому воспитанию и ответственности молодого поколения за сохранение природы. Рассматривается сущность экологического воспитания как процесса формирования правильного мировоззрения и бережного отношения к окружающей среде. Подчеркивается роль семьи, школы и общества в развитии экологических привычек у детей и подростков, а также необходимость активного участия молодежи в практических действиях: уборке территорий, посадке деревьев, рациональном использовании природных ресурсов. Делается вывод, что полноценное экологическое воспитание является ключевым условием обеспечения здорового и устойчивого будущего человечества и планеты.

Ключевые слова : экологическое воспитание, окружающая среда, молодёжь, ответственность, охрана природы, семья, школа, общество, природные ресурсы.

Abstract. This article addresses the pressing issue of environmental education and the responsibility of the younger generation for nature conservation. It explores the concept of environmental education as a process of forming a correct worldview and a respectful attitude toward the natural environment. The roles of the family, school, and society in developing eco-friendly habits among children and adolescents are emphasized, along with the need for active youth participation in practical activities such as cleaning public spaces, planting trees, and using natural resources wisely. The article concludes that comprehensive environmental education is a key prerequisite for ensuring a healthy and sustainable future for both humanity and the planet.

Keywords: environmental education, environment, youth, responsibility, nature conservation, family, school, society, natural resources.

Муҳити зист сарчашмаи ҳаёт ва неъматест, ки инсоният бе он наметавонад вучуд дошта бошад. Аммо рушди босуръати саноат, зиёдшавии аҳоли ва истифодаи аз ҳад зиёди захираҳои табиӣ боиси вайрон гардидани тавозуни экосистемаҳо ва зиёд шудани сатҳи ифлосшавии ҳаво, об ва хок мегардад. Натиҷаи ин равандҳо тағйирёбии иқлим, камшавии захираҳои оби тоза, нобуд шудани набототу ҳайвоноти нодир ва пайдоиши бемориҳои нав мебошад. Дар чунин шароит тарбияи экологӣ нақши калидӣ дорад. Зеро танҳо инсоне, ки аз кӯдакӣ бо ҳисси муҳаббат ба табиат ва дониши дуруст ба воя мерасад, метавонад барои нигоҳ доштани муҳити солим саҳм гузорад. Тарбияи экологӣ на танҳо омӯзиши назариявии фанҳои табиатшиносӣ, балки тарзи ҳаёти ҳаррӯза аст: истифодаи сарфакоронаи обу барқ, чудо кардани партовҳо, интихоби нақлиёти камифлоскунанда ва дастгирии маҳсулоти такроркорӣ.

Нақши оила дар ин раванд аз ҳама муҳим аст. Агар кӯдак аз хурдӣ бинад, ки волидон дарахт мешишонанд, ҳавлӣ ва кӯчаро тоза нигоҳ медоранд, захираҳои об ва барқро сарфакорона истифода мебаранд, дар шуури ӯ эҳтиром ба табиат мустаҳкам мешавад. Мактаб ва муассисаҳои таълимӣ вазифадоранд, ки на танҳо дониш диҳанд, балки хонандагонро ба амалҳои мушаххас ҷалб намоянд: шанбегиҳои сабз, лоиҳаҳои омӯзишӣ, тадқиқоти саҳроӣ ва аксияҳои ҷамъиятӣ. Ҷавонон нерӯи пешбарандаи ҷомеа мебошанд. Онҳо метавонанд гурӯҳҳои ихтиёрӣ ташкил намуда, соҳилҳои дарёҳоро тоза кунанд, дар маърақаҳои “шаҳри сабз” иштирок намоянд ва тавассути шабакаҳои иҷтимоӣ паёми ҳифзи муҳитро паҳн созанд. Ҳамзамон, давлат ва ҷомеа бояд бо қонунгузориҳои экологӣ, барномаҳои ҳифзи табиат ва дастгирии ташаббусҳои ҷавонон ин равандро тақвият диҳанд. Ҳифзи муҳити зист вазифаи ҳар як шаҳрванди масъул аст. Агар имрӯз мо барои нигоҳ доштани ҳавои тоза, обҳои соф ва замини сабз иқдом кунем, фардо наслҳои оянда аз неъматҳои зиндагӣ дар сайёраи солим баҳраманд мегарданд. Тарбияи экологӣ кафолати он аст, ки инсоният бо табиат дар ҳамоҳангӣ ва сулҳ зиндагӣ хоҳад кард.

Зарурати тарбияи экологӣ. Тарбияи экологӣ равандест, ки дар он инсон на танҳо дониш дар бораи табиат меомӯзад, балки ҷаҳонбинии худ ва рафторашро мувофиқи қонунҳои табиат месозад. Агар кӯдак аз хурдӣ дарк кунад, ки об, ҳаво ва замин захираҳои маҳдуддоранд, вай дар калонсолӣ низ бо эҳтиром ва эҳтиёт муносибат мекунад. Омӯзиши илмҳои табиатшиносӣ, таҷрибаҳои саҳроӣ, иштирок дар корҳои амалӣ ба ташаккули чунин ҷаҳонбинӣ мусоидат мекунад. Ин тарбия бояд пайваستا бошад: дар оила, боғчаи кӯдакон, мактаб, донишгоҳ ва тамоми ҳаёти инсон.

Нақши ҷавонон. Ҷавонон қувваи бузурги ҷомеа ва кафили фардо мебошанд. Нақши онҳо дар ҳифзи муҳит хеле муҳим аст. Бо ташкили аксияҳои «Шаҳрамон бе партов», «Як дарахт — як ҳаёт», ҷавонон метавонанд на танҳо маҳалли зисти худро пок созанд, балки дигаронро низ ба амалҳои неқ ташвиқ намоянд. Идеяҳои инноватсионӣ низ аз ҷавонон сар мезанад: лоиҳаҳои истифодаи энергияи офтоб, коркарди дубораи партов, тавлиди масолеҳи экологӣ. Истифодаи шабакаҳои иҷтимоӣ имкон медиҳад, ки паёмҳои экологии онҳо садои густурда пайдо кунанд.

Оила ва мактаб — мактаби аввалини экология. Тарбияи экологӣ бояд аз хурдӣ оғоз ёбад. Дар оила падару модар метавонанд фарзандонро ба сарфаи об, чудо кардани партовҳо ва нигоҳубини гулу дарахт одат кунанд. Нигоҳубини як гули хонагӣ ё дарахти ҳавлӣ худаш дарси амалии муҳаббат ба табиат аст. Дар мактаб бошад, фанҳои

табиатшиносӣ, биология ва география метавонанд ба таҷрибаҳои амалии бештар таъқуланд: сафарҳои саҳроӣ, тоза кардани дарёҳо, кор дар гармхона. Лоихаҳои муштарак, мисли «Ҳафтаи сабз» ё «Ҳифзи чашмаҳо», ҳисси масъулияти дастаҷамъиро меафзоянд.

Масъулияти шахсӣ ва ҷомеа. Ҳар як шахс, новобаста аз синну сол, бояд дарк намояд, ки интиҳоби ҳаррӯзаи ӯ ба муҳит таъсир мерасонад. Кам кардани истифодаи пластик, истифодаи нақлиёти ҷамъиятӣ, сарфаи нерӯи барқ — ин амалҳои хурд метавонанд дар маҷмӯъ натиҷаи бузург диҳанд. Ҷомеа низ бояд қонунгузори ва назорати қавӣ дошта бошад: ҷарима барои ифлос кардани муҳит, дастгирии молиявии лоихаҳои «сабз», ҷорӣ кардани технологияҳои тоза дар истеҳсолот. Экология ҳамчун шакли шуури ҷамъиятӣ ҷузъи илми биологӣ буда, қонуниятҳои якҷояамалкунӣ ва муносибатҳои дутарафаи дохили ҳайвонот, набототи муҳити фароғиритаро меомӯзад. Инсоният ҳавасманди ниғаҳдории тозагӣ, мутаносиби яклухти табиат ва пешгирӣ кардани вайроншавии таъсири мутақобили биологӣ ва баробарвазност. Баробарӣ ин инсон дар фаъолияти бунёдкории фаъоли худ ба равиши табиӣ сарукар намуда, онро вайрон мекунад, боигарии табиатро ба манфиати худ истифода мебарад. Агар ин фаъолият бидуни назорат, бидуни ҳисобу китоби қонуниятҳои экологӣ ва азнабарқароркунии чорабиниҳо, бидуни мувозинати биологӣ дар табиат ҷорӣ гардад, он метавонад зарари ислоҳнопазиру ба ҳаёти инсон таҳдидкунанда биёрад. Масъалаҳои экологӣ чун масъалаи умумиинсонӣ, ҳамчун минтақавӣ вучуд дорад. Фақат бо мададу ҳамкориҳои тамоми ҷаҳониён тозагию покии атмосфераро нигоҳ доштан, аз олудашавии укёнуси ҷаҳон пок доштан, оқилона истифода бурдани боигарии зеризаминӣ мумкин аст. Илова бар ин ҳар давлати алоҳида метавонад дар минтақаи хурд нисбати пок ниғаҳдории муҳити гирду атроф ғамхорӣ зоҳир намояд: аз болои тозагии ҳаво назорат бурдан, зидди харобкунии дарахтону бешазорҳо, олами ҳайвонот ва наботот мубориза кардан, аз ифлосшавӣ дарёҳо, ҳавзҳо, кӯлҳоро муҳофизат намудан, ба маданияти заминшиносӣ ва солим ниғаҳдории хок риоя кардан ва амсоли инҳо. Зеро табиат – модар, манбаи ҳаёт аст, солим ниғаҳдории онро бояд тамоми башарият андешад.

Хулоса: Муҳити зист на танҳо фазое барои зисти инсон, балки пояи асосии ҳаёт, саломатӣ ва рушди тамоми ҷомеаи башарист. Дар давраи муосир, ки рушди босуръати саноат, истифодаи аз ҳад зиёди захираҳои табиӣ ва ифлосшавии кураи замин мушоҳида мешавад, тарбияи экологӣ аҳамияти ҳалкунанда пайдо мекунад. Аввалан, тарбияи экологӣ маънои танҳо дониш додан надорад; он равандест, ки ҷаҳонбинии инсонро шакл медиҳад, то ҳар амали рӯзмарраи ӯ бо эҳтиром ба қонунҳои табиат сурат гирад. Аз овони кӯдакӣ омӯзонидани сарфакорӣ, тозагии муҳит, нигоҳубини набототи ҳайвонот заминаи муҳаббат ба табиатро мегузорад. Дуюм, ҷавонон нерӯи асосии тағйироти мусбатанд. Идеҳои нав, лоихаҳои инноватсионӣ, иштироки фаъол дар аксияҳои тозагорӣ, шинонидани дарахт, истифодаи технологияҳои сабз нишон медиҳад, ки насли ҷавон метавонад пешсафи ҳифзи муҳити зист бошад. Сеюм, оила ва мактаб мактаби ибтидоии экология мебошанд. Агар кӯдак дар муҳите ба воя расад, ки сарфаи обу барқ, ҷудокунии партовҳо ва нигоҳубини гулҳои хонагӣ қоидаи ҳаррӯза бошад, дар оянда низ ин одатҳоро идома медиҳад. Чорум, масъулияти шахсӣ ва ҷомеавӣ якҷо бояд амал кунанд. Қонунгузори қатъӣ, назорати давлатӣ, дастгирии молиявии лоихаҳои «сабз» ва ҳамкориҳои созмонҳои ҷамъиятӣ бо мардум шартҳои асосии муваффақиятанд. Дар маҷмӯъ,

ҳифзи муҳити зист вазифаи ягонаи ҳама аст. Танҳо бо талоши муштаракӣ ҳар як шахс, насли ҷавон, оила, мактаб ва давлат метавонем сарчашмаҳои ҳаётиро аз нобудшавӣ эмин нигоҳдорем. Ҳар дарахте, ки имрӯз шинонда мешавад, ҳар қатраи об, ки сарфа мегардад, ҳар қадами хурде, ки ба сӯи тозагии муҳит гузошта мешавад, барои наслҳои оянда кафолати ҳаёти солим ва олами сабз хоҳад буд. Аз ин рӯ, тарбияи экологӣ ва ҳисси масъулияти насли ҷавон на танҳо як вазифаи таълимӣ, балки роҳи ягонаи таъмини ояндаи устувор ва рушди давомдори инсоният ба ҳисоб меравад.

Адабиётҳои истифодашуда:

1. Бобоев, Ш. С. Экология ва муҳити зист. Душанбе: Ирфон, 2020.
2. Набиев, Ф. М. Тарбияи экологии насли наврас. Самарқанд: Нури маърифат, 2019.
3. Мирзоев, Д. Экологияи амалӣ ва идоракунии захираҳои табиӣ. Самарқанд: Дониш, 2022.
4. Каримова, М. Муҳити зист ва рушди устувор. Бухоро: Паёми донишгоҳ, 2021.
5. Хоҷамуродов, С. Масъулияти шахсӣ ва ҷомеа дар ҳифзи табиат. Маҷаллаи «Илм ва ҷомеа», №2, 2023.
6. Azamjon, A. (2023). HUQUQIY MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA O'RTA ASRLAR SHARQ MUTAFAKKIRLARI MA'NAVIY MEROSINING ROLI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 13(4), 157-161.